

УДК 340.13:342.5:347.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.6>

ПРАВОЗАСТОСОВЧІ АКТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Потьомкін С.О.,
*аспірант кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

Потьомкін С.О. Правозастосовчі акти як елемент правового механізму судового контролю: теоретико-методологічний аспект.

У статті здійснено теоретико-методологічне дослідження правозастосовчих актів судового контролю як правового механізму в адміністративному судочинстві України. Актуальність теми дослідження обумовлюється, серед іншого, тим, що судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративному процесі може розглядатись не лише як інструмент перевірки законності дій суб'єктів владних повноважень у виконавчому провадженні (процес, правовий інститут, функція правосуддя чи форма її реалізації), але і як правовий механізм забезпечення виконання судових рішень, що становить ключовий елемент реалізації принципу верховенства права. Методи дослідження було обрано з урахуванням мети та завдань дослідження. Використовувались, серед іншого, діалектичний, формально-логічний, герменевтичний, порівняльний методи. Особливий акцент зроблено на правозастосовчі акти судового контролю – судових рішеннях і процесуальних діях, які дозволяють суду контролювати реальне виконання прийнятих рішень після їх ухвалення. В статті запропоновано авторське бачення щодо визначення поняття правозастосовчих актів правового механізму судового контролю, виокремлено їх основні ознаки, зміст і функціональне призначення. Надано класифікацію правозастосовчих актів судового контролю за критеріями юридичного значення та за формою зовнішнього виразу. Проаналізовано види правозастосовчих актів, що приймаються судами різних інстанційних юрисдикцій в межах законодавчо визначених форм судового контролю. Наведено низку правових висновків Верховного суду, що безпосередньо впливають на правозастосовчу практику судів під час здійснення ними судового контролю за виконанням судових рішень. Запропоновано відносити до правозастосовчих актів правового механізму судового контролю, серед іншого, рішення Конституційного суду України та рішення Європейського суду з прав людини. Матеріали дослідження можуть стати у нагоді при подальшому дослідженні теми судового контролю як правового механізму, а також при формуванні пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання правовідносин у сфері виконання судових рішень.

Ключові слова: судовий контроль, адміністративне судочинство, виконання судового рішення, правозастосування, правовий механізм, правозастосовчі акти, верховенство права.

Potomkin S.O. Law-enforcement elements as a component of the legal mechanism of judicial control: theoretical and methodological aspect.

The article carries out a theoretical and methodological study of law enforcement acts of judicial control as a legal mechanism in the administrative proceedings of Ukraine. The relevance of the research topic is stipulated, inter alia, by the fact that judicial control over the enforcement of court decisions in administrative proceedings may be considered not only as a tool for verifying the legality of actions of public authorities in enforcement proceedings (process, legal institution, justice function or form of its implementation), but also as a legal mechanism for ensuring the enforcement of court decisions, which is a key element of the rule of law principle. The research methods were chosen taking into account the purpose and objectives of the study. Among other things, the author used dialectical, formal and logical,

hermeneutical, and comparative methods. Particular emphasis is placed on the law enforcement acts of judicial control - court decisions and procedural actions which allow the court to control the actual implementation of decisions made after they are adopted. The article offers the author's own vision of the concept of law enforcement acts of the legal mechanism of judicial control, and highlights their main features, content and functional purpose. The author classifies law enforcement acts of judicial control by the criteria of legal significance and by the form of external expression. The author analyzes the types of law enforcement acts adopted by courts of different instance jurisdictions within the framework of the legally defined forms of judicial control. The author provides a number of legal opinions of the Supreme Court which have a direct impact on the law enforcement practice of courts in the course of their judicial control over the execution of court decisions. The author suggests that the law enforcement acts of the legal mechanism of judicial control should include, inter alia, decisions of the Constitutional Court of Ukraine and decisions of the European Court of Human Rights. The materials of the study may be useful for further research on the topic of judicial control as a legal mechanism, as well as for formulating proposals for improving the legal regulation of legal relations in the field of enforcement of court decisions.

Key words: judicial control, administrative proceedings, enforcement of a court decision, law enforcement, legal mechanism, law enforcement elements, rule of law.

Постановка проблеми. Сьогодні проблема ефективного виконання судових рішень залишається однією з найгостріших у вітчизняному правозастосуванні. Наявність судового рішення не гарантує його фактичного виконання, що підриває довіру громадян до судової системи та держави в цілому. Як зазначено у постанові Верховного Суду від 07.05.2024 у справі № 160/5259/20, головна мета судового контролю полягає в реалізації завдань адміністративного судочинства, що включає не лише ухвалення, а й виконання судового рішення.

Також у науковій літературі недостатньо досліджено судовий контроль за виконанням судових рішень як правовий механізм, а також його структурні елементи. Вбачається, що одним з таких елементів є правозастосовчі акти, у яких судовий контроль реалізовується. Це створює потребу в глибокому теоретико-методологічному аналізі, який би дозволив чітко визначити місце та роль цих елементів у правовому механізмі судового контролю.

Практика застосування судового контролю вказує на низку проблем, таких як залежність виконання рішень від фінансового забезпечення, тривалість процедур контролю та невизначеність відповідальності посадових осіб. Це потребує розробки ефективних форм судового контролю, що забезпечать своєчасне та повне виконання судових рішень.

Судовий контроль є важливим інструментом забезпечення прав і свобод громадян. Його ефективне функціонування сприяє реалізації принципу верховенства права та зміцненню правової держави. Недостатній рівень виконання судових рішень може призвести до порушення прав громадян, що підкреслює актуальність дослідження даної теми.

Таким чином, дослідження правозастосовчих актів як складової правового механізму судового контролю є актуальним і необхідним для вдосконалення теоретичних підходів та практичної реалізації судового контролю в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській юридичній науці питання правозастосовчих елементів судового контролю досліджуються низкою вчених, які аналізують різні аспекти цього явища в контексті адміністративного, кримінального та конституційного судочинства. Їхні праці сприяють глибшому розумінню сутності судового контролю, його функцій та механізмів реалізації. Так, Л.Р. Наливайко, Є.М. Войтович, Н.В. Нестор, К.О. Кропивна, В.В. Ладиченко, Н.Ю. Задирака, Ю.О. Легеза, О.В. Стукаленко активно досліджують проблематику судового контролю та його правозастосовчих елементів.

Зокрема Л.Р. Наливайко та В.Ю. Ключкович у своїй монографії досліджують правозастосовну діяльність органів судової влади, розкриваючи поняття, сутність та принципи цієї діяльності [1]. Вони акцентують увагу на внутрішньому переконанні суддів та деформації професійної правосвідомості, що є важливими чинниками ефективного судового контролю.

В.В. Ладиченко аналізує поняття і суть судового контролю за виконанням судових рішень, пропонуючи авторське бачення цього правового явища [2]. Є.М. Войтович аналізує проблемні питання судового контролю в кримінальному процесі України, зокрема законодавче врегулювання цього інституту та його вплив на ефективність кримінального переслідування.

І.С. Шаповалова та В.В. Рогальська досліджують застосування практики Європейського суду з прав людини слідчими суддями місцевих загальних судів під час здійснення судового контролю, що підкреслює важливість міжнародних стандартів у національному правозастосуванні [3]. Н.В. Нестор у своїй дисертації розглядає адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні, уточнюючи правовий статус судів у системі державних органів та особливості їх діяльності як об'єкта контролю [4].

Мета дослідження – провести комплексне теоретико-методологічне осмислення правозастосовчих актів як елемента правового механізму судового контролю, їх ознак, змісту, видів та функціонального значення в системі адміністративного судочинства України.

Виклад основного матеріалу. Судовий контроль за виконанням судових рішень є конституційною гарантією обов'язковості судового рішення та невід'ємною складовою механізму захисту прав в адміністративному судочинстві [5]. З 2016 року пунктом 9 частини другої статті 129 Конституції України і статтею 129¹ передбачено, що судові рішення є обов'язковим до виконання, держава забезпечує його виконання у встановленому законом порядку, а контроль за виконанням покладено на суд, який ухвалив рішення [6]. Реалізація цього принципу здійснюється, серед іншого, через судовий контроль – спеціальне провадження в адміністративному судочинстві, спрямоване на забезпечення належного виконання рішення суду. Однак судовий контроль розглядають не лише як процес (процедуру), правовий інститут, функцію правосуддя чи форму її реалізації, а й як правовий механізм, що забезпечує реалізацію обов'язковості рішення через комплекс нормативно визначених засобів і процедур [2, с. 191]. Цей механізм передбачає наявність повноважень у суду застосовувати певні процесуальні заходи для досягнення фактичного виконання рішення.

У науковій юридичній літературі немає єдиного підходу до визначення структури правового механізму. Науковці, що здійснювали систематизацію поглядів щодо структури правового механізму, виділили два основні підходи до визначення його елементів: широкий та вузький [7, с. 105; 8, с. 338]. Широкий підхід охоплює значну сукупність елементів, що беруть участь у процесі регулювання: 1) норми права; 2) нормативно-правові акти; 3) юридичні факти; 4) правовідносини; 5) тлумачення; 6) реалізацію права; 7) законність; 8) правосвідомість; 9) правову культуру; 10) правомірну поведінку; 11) юридичну відповідальність; 12) протиправну поведінку тощо. За вузького підходу прийнято виокремлювати виключно ті структурні одиниці, що становлять основу регулятивної функції права, зокрема: 1) норми права; нормативно-правові акти; 3) правовідносини; 4) правозастосування (або реалізацію права); 5) законність тощо.

Не заглиблюючись у дискусію щодо підходів, відмітимо, що обидва «табори» правників неодмінно виділяють правозастосування (або акти правозастосування) як обов'язкову складову структури правового механізму.

У свою чергу, більшість авторів сходяться на думці, що правозастосування являє собою владно-організаційну діяльність компетентних суб'єктів (державних органів, посадових осіб, організацій тощо), що здійснюється в певному законодавчо визначеному процесуальному порядку (згідно встановленої процедури), та полягає у реалізації норм права шляхом видачі конкретних приписів (правозастосовчих актів) [9, с. 105; 10, с. 61].

У юридичній науці поняття правозастосовчий акт прийнято визначати як належно оформлений акт компетентного суб'єкта, яким фіксується прийняття рішення у конкретно визначеній формі і забезпечується реалізація правових норм [11].

За юридичним значенням правозастосовчі акти поділяються на основні (ті, що містять остаточне рішення у юридичній справі) і допоміжні (ті, що забезпечують процедуру правозастосування та прийняття основних актів). За формою зовнішнього виразу акти правозастосування прийнято поділяти на акти-документи та акти-дії [12]. Окремими науковцями виділяються також усні акти [11].

З аналізу положень ст.ст. 287, 382 – 382³, 383 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [13] вбачається, що для правового механізму судового контролю правозастосовчими актами (актами-документами), що приймаються за наслідком правозастосування є, в першу чергу, судові рішення. При цьому судові рішення, що приймаються судами під час реалізації правового механізму судового контролю, відрізняються між собою за формою, змістом, напрямком і характером впливу в залежності як від форми судового контролю так і інстанційної юрисдикції суду, що таке судові рішення прийняв.

В цьому контексті нагадаємо, що з прийняттям Закону України № 4094-IX від 21.11.2024 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень» [14] законодавцем шляхом доповнення КАС України статтею 381-1 нарешті було поставлено крапку в дискусії щодо того, в яких формах здійснюється судовий контроль за виконанням судових рішень, і чи варто виділяти як окремі форми судового контролю визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень – відповідачем на виконання рішення суду (ст. 383 КАС України) та оскарження учасниками виконавчого провадження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця (чи іншої посадової особи органу ДВС або приватного виконавця) (ст. 287 КАС України). Наразі ж частиною 2 статті 381¹ КАС України чітко визначено, що суд може здійснювати судовий контроль у порядку, встановленому статтями 287, 382-382³ і 383 цього Кодексу [13].

Передбачена ст.ст. 382-382³ КАС України [13] форма судового контролю має декілька послідовних етапів, в процесі та за результатами яких суд першої інстанції здійснює судовий контроль через наступні правозастосовчі акти:

- рішення суду (чч. 5, 6 ст. 382 КАС України). Суд може зобов'язати суб'єкта владних повноважень подати звіт ще на стадії ухвалення рішення суду за результатами розгляду справи за умови, що відповідна заява буде подана стороною спору до закінчення судових дебатів (загальне позовне провадження) або не пізніше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі (спрощене позовне провадження), або ж за наявності підстав, визначених у абз. 2 ч. 1 ст. 382 КАС України [13];

- ухвала про задоволення чи відмову в задоволенні заяви про зобов'язання подати звіт про виконання судового рішення (ч. 2 ст. 382¹ КАС України) [13] – даним правозастосовчим актом суд здійснює судовий контроль у випадках, коли судовий контроль не встановлено у рішенні суду за результатами розгляду справи;

- ухвала за результатами розгляду звіту - про прийняття або відмову у прийнятті звіту та накладення штрафу на керівника суб'єкта владних повноважень чи членів колегіального органу (ч.ч. 1–3, 8 ст. 382³ КАС України) [13] – судові рішення, через яке суд першої інстанції здійснює правозастосування на наступному етапі судового контролю;

- ухвала про встановлення нового строку для подання звіту (ч. 3, абз 2 ч. 8, ч.ч. 10, 11 ст. 382³ КАС України) [13] – ініціює третій (не обов'язковий) етап даної форми судового контролю;

- ухвала про відмову у прийнятті звіту та зміну способу і порядку виконання судового рішення (ч. 3 ст. 382³ КАС України) [13] – зміна способу та/або порядку виконання судового рішення не віднесена законодавством до форм судового контролю, хоч і спрямована на досягнення аналогічної мети – забезпечити фактичне виконання судового рішення та, відповідно, забезпечення дотримання принципу обов'язковості судового рішення.

- ухвала про повернення заявнику без розгляду заяви про зобов'язання подати звіт - як свідчить судова практика, окрім судових рішень, прямо визначених у ст. 382-382³ КАС України [13], суд першої інстанції при здійсненні судового контролю у даній формі може також прийняти й такий правозастосовчий акт. Зазвичай, суд повертає заяву заявнику у випадку її невідповідності вимогам ст.ст. 167, 382-382³ КАС України [15, 16] або ж за заявою заявника про залишення без розгляду заяви про встановлення судового контролю [17]. При цьому в деяких ухвалах суди прямо вказують про застосування ст. 169 КАС України на підставі аналогії закону (ч. 6 ст. 7 КАС України) - у зв'язку з відсутністю прямо передбачених у КАС підстав для повернення заявнику заяви про зобов'язання подати звіт [18].

В межах форми судового контролю, передбаченої ст. 383 КАС України [13], суд першої інстанції здійснює правозастосування шляхом прийняття наступних правозастосовчих актів:

- ухвала про повернення заяви заявнику без розгляду (ч. 5 ст. 383) – відзначимо, що на відміну від форми судового контролю за ст.ст. 382-382³ КАС України в даному випадку законодавець прямо передбачив можливість повернення заяви без розгляду – у разі її невідповідності вимогам ст.ст. 18, 383 КАС України [13];

- ухвала про залишення без задоволення заяви про визнання рішень, дій, бездіяльності суб'єкта владних повноважень – боржника (ч. 6 ст. 383 КАС України) – постановляється за відсутності обставин їх протиправності [13];

- окрема ухвала (ч. 6 ст. 383 КАС України) – за наявності обставин, що свідчать про протиправність рішень, дій, бездіяльності боржника суд постановляє окрему ухвалу за процедурою, передбаченою у ст. 249 КАС України [13].

Особливе місце серед форм судового контролю займає форма, передбачена ст. 287 КАС України [13], що зумовлено низкою особливостей, а саме: ініціатором процедури може бути не лише позивач, на користь якого ухвалено рішення, а й інші учасники виконавчого провадження; оскаржуються рішення, дії, бездіяльність органів та осіб, що здійснюють примусове виконання рішення, а не боржників; здійснюється у порядку позовного провадження, що, в свою чергу, свідчить про наявність нового публічно-правового спору, хоч безпосередньо і пов'язаного зі спором, раніше вирішеним судом; відноситься до категорії термінових адміністративних справ (відзначається скороченими строками звернення до суду, розгляду та вирішення справи, розглядається з особливостями, передбаченими ст. 268-272 КАС України).

Оскільки дана форма судового контролю здійснюється у порядку позовного провадження то її правозастосування в її межах здійснюється судом першої інстанції шляхом прийняття судових рішень, властивих для даної форми адміністративного судочинства, зокрема:

- рішення суду (ч. 3 ст. 241) – при вирішенні по суті спору у провадженні за ст. 287 КАС України [13];

- ухвала про закриття провадження – за наявності підстав, передбачених ст. 238 КАС України [13];

- ухвала про залишення позову без розгляду – за наявності підстав, передбачених ст. 240 КАС України [13];

- інші ухвали, пов'язані з вирішенням процедурних питань, вирішенням клопотань учасників справи, тощо (ч. 2 ст. 241 КАС України) [13].

Судом апеляційної інстанції правозастосування в межах правового механізму судового контролю може здійснюватися шляхом прийняття наступних судових рішень у наступних формах:

- постанова (ч. 4 ст. 240, ч. 1 ст. 321 КАС України) – за результатами розгляду апеляційних скарг по суті [13];

- ухвали, пов'язані з початком апеляційного розгляду (ст.ст. 169, 298, 299, 300 КАС України) - про залишення апеляційної скарги без руху, про повернення апеляційної скарги, про відмову у відкритті провадження, про відкриття провадження [13];

- ухвала про закриття апеляційного провадження – з підстав, передбачених ст.ст. 189, 190, 305, 314 КАС України [13];

- ухвали з інших процесуальних питань, пов'язаних з рухом справи (ч. 2 ст. 321 КАС України) [13].

При цьому слід відзначити, що оскаржені в апеляційному порядку можуть бути не будь-які судові рішення суду першої інстанції, прийняті в межах здійснення судового контролю, а лише ті, що прямо зазначені у ст.ст. 293-294 КАС України [13].

Судом касаційної інстанції правозастосування здійснюється через наступні правозастосовчі акти:

- постанови (ч. 4 ст. 241, ч. 1 ст. 355 КАС України) – за результатами розгляду касаційних скарг [13];

- ухвали, пов'язані з початком касаційного розгляду (ст.ст. 169, 332, 333, 334 КАС України) [13];

- ухвала про закриття апеляційного провадження (ст. 339 КАС України);

- ухвали з інших процесуальних питань, пов'язаних з рухом справи (ч. 2 ст. 355 КАС України) [13].

При цьому постанови Верховного Суду як суду касаційної інстанції мають винятково важливе значення для правозастосування як елементу правового механізму судового контролю, оскільки згідно ч. 5 ст. 242 КАС України [13], ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» викладені в них висновки щодо застосування норм права мають обов'язково враховуватись іншими судами при застосуванні цих норм права [19]. Як відзначають науковці, завдяки передбачуваності, прогнозованості та сталості (єдності) судової практики забезпечується ефективність і стабільність правового регулювання правових відносин [20, с. 28].

Тобто, Верховний суд не лише перевіряє законність та обґрунтованість рішень судів нижчих інстанцій щодо застосування чи незастосування заходів судового контролю у межах конкретної справи, а й надає здійснює тлумачення норм права, надаючи таким чином судам орієнтири щодо застосування судового контролю в аналогічних справах, і забезпечуючи таким чином єдність та однорідність судової практики.

Детальний аналіз практики Верховного Суду при застосуванні механізму судового контролю не охоплюється предметом даної статті з огляду на обмеженість її обсягу. Виключно з метою ілюстрації впливу Верховного Суду на правозастосування наведено деякі з Постанов:

- Постанови від 12.05.2020 року у справі № 815/2252/16 [21], від 16.12.2021 року у справі № 170/167/17 [22], від 31.02.2022 року у справі № 400/822/20 [23] та низка інших - Верховний

суд зробив висновок, що норми КАС України, якими закріплено форми судового контролю, серед іншого, мають на меті виключити можливість подання стягувачем окремого позову предметом якого є спонукання відповідача до виконання судового рішення;

– Постанови від 23.04.2020 у справі № 560/523/19 [24], від 01.02.2022 у справі № 420/177/20 [25] та від 18.05.2022 у справі № 140/279/21 [26] – містять висновок щодо необхідності дотримання судами засад пропорційності та збалансованості при застосування до боржників негативних наслідків недобровільного виконання судового рішення (зокрема, покладення штрафу на керівника боржника). Такі заходи не повинні бути надмірними; мають враховуватися усі обставини, які стали причиною невиконання судового рішення, надаватися оцінка діям боржника, спрямованих на таке виконання, міру його вини тощо

– Постанови від 04.03.2020 у справі № 539/3406/17 [27], від 07.05.2024 року у справі № 160/5259/20 [28] – щодо мети судового контролю та правових підстав для його застосування;

– Постанова Великої Палати Верховного Суду від 07.07.2021 року у справі № 9901/226/19 [29] – щодо обліку строку на звернення із заявою в порядку ст. 383 КАС України.

Також до правозастосовчих актів правового механізму судового контролю слід віднести рішення Конституційного Суду України та рішення Європейського суду з прав людини. Для прикладу наведемо деякі з них:

– рішення у справі «Горнсбі проти Греції» (Hornsby v. Greece) від 19 березня 1997 року [30] – Європейський суд зазначив, що право на звернення до суду було б ілюзорним, якби національна правова система Договірної Сторони дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судового рішення залишалося невиконаним на шкоду одній зі сторін;

– рішення у справі «Шмалько проти України» від 20.07.2004 року [31] – право на виконання судового рішення є складовою права на судовий захист, передбаченого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, для цілей якої виконання рішення, ухваленного будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина судового розгляду (п. 43).

– «Сорінг проти Об'єднаного Королівства» від 07.07.1989 року [32] – на державі лежить прямий обов'язок дотримуватися громадянських прав осіб і забезпечувати належне та своєчасне виконання рішення суду, що набрало законної сили. Виконання будь-якого судового рішення є невід'ємною стадією процесу правосуддя, а отже, має відповідати вимогам ст. 6 Конвенції.

– «Ліпісвіцька проти України» від 12.05.2011 року [33] – судове та виконавче провадження є першою та другою стадіями у загальному провадженні;

– Рішення Конституційного Суду України від 30 черв. 2009 № 16-рп/2009 [34] – судові рішення є обов'язковими до виконання; обов'язковість рішень суду є однією з основних засад судочинства, яка гарантує ефективне здійснення правосуддя; виконання всіма суб'єктами правовідносин приписів, викладених у рішеннях суду, які набрали законної сили, утверджує авторитет держави як правової. З огляду на це посилення судового контролю за виконанням судових рішень та наділення суду з цією метою правом накладати штрафні санкції є заходом для забезпечення конституційного права громадян на судовий захист

– Рішення Конституційного Суду України від 01.03.2023 № 2-р(П)/2023 у справі № 3-27/2022(54/22) [35] – щодо можливості апеляційного оскарження ухвали про залишення без задоволення заяви, поданої в порядку ст. 383 КАС України.

Вбачається, що окрім актів правозастосування у формі актів-документів, до правозастосовчих елементів структури правового механізму судового контролю слід також віднести акти-дії – тобто, процесуальні дії, що здійснюються судом в процесі реалізації судового контролю. Такі процесуальні дії відповідають визначенню правозастосування, оскільки 1) здійснюються компетентним органом (судом); 2) згідно встановленої процедури; 3) полягають у реалізації норм права 4) мають результатом індивідуальні приписи (вказівки). До таких процесуальних дій суду можна віднести, зокрема: оцінку поданих учасниками заяв, клопотань, інших процесуальних документів на предмет їх відповідності формальним вимогам КАС України, ознайомлення з доводами та поясненнями учасників провадження, дослідження і оцінку поданих доказів, ініціювання встановлення судового контролю (ч. 1 ст. 382), призначення судових засідань (ч. 1 ст. 382¹), розгляд звітів про виконання судового рішення (ч. 1 ст. 382²), застосування заходів процесуального примусу згідно ст.ст. 145-149 КАС України тощо [13].

Зазначені процесуальні дії є правозастосовчою діяльністю суду і опосередковано сприяють у реалізації механізму судового контролю, а тому вбачається за доцільне визначити їх як факультативний правозастосовчий елемент структури механізму судового контролю.

Таким чином, правозастосовчі акти правового механізму судового контролю можна визначити як акти-документи (судові рішення) та акти-дії (процесуальні дії), що здійснюються судом у межах законодавчо визначених процесуальних форм судового контролю і приймаються (здійснюються) з метою забезпечення фактичного виконання ухвалених судових рішень. Правозастосовчі акти є невід'ємним елементом структури правового механізму судового контролю через який реалізуються мета та завдання судового контролю.

Можна виокремити наступні ознаки правозастосовчих актів судового контролю є:

- спрямованість на реалізацію правових норм;
- індивідуальний (персоніфікований) характер, - акти містять вказівку конкретним особам в межах процедури забезпечення виконання судового рішення;
- акти вичерпуються виконанням та не можуть мати зворотньої сили в часі (на відміну від нормативно-правових актів);
- приймаються згідно законодавчо визначеної процедури, у чітко визначеній формі;
- приймаються з урахуванням засад адміністративного судочинства, мають відповідати критеріям законності, вмотивованості та обґрунтованості;
- спрямовані на досягнення конкретного результату – забезпечення фактичного виконання прийнятого судового рішення.

Висновки. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративному процесі варто розглядати як правовий механізм, що має на меті гарантування обов'язковості виконання судових рішень і відновлення порушених прав. За результатами проведеного дослідження встановлено, що правозастосовчі акти є одним з основних елементів структури правового механізму судового контролю.

Визначено, що правозастосовчі акти правового механізму судового контролю - це як акти-документи (судові рішення) та акти-дії (процесуальні дії), що здійснюються судом у межах законодавчо визначених процесуальних форм судового контролю і приймаються (здійснюються) з метою забезпечення фактичного виконання ухвалених судових рішень.

Запропоновано до правозастосовчих актів судового контролю за критерієм юридичного значення відносити основні (ті, що містять остаточне рішення у юридичній справі) і допоміжні (ті, що забезпечують процедуру правозастосування та прийняття основних актів). За формою зовнішнього виразу запропоновано правозастосовчі акти поділяти на акти-документи (судові рішення, прийняті в межах процедур судового контролю) та акти-дії (процесуальні дії).

Виокремлено основні ознаки правозастосовчих актів судового контролю. Ними є: спрямованість на реалізацію правових норм; індивідуальний (персоніфікований) характер; вичерпання акту його виконанням; їх прийняття у межах законодавчо встановлених процедур, у чітко визначеній формі; їх прийняття з урахуванням засад і принципів адміністративного судочинства; спрямованість на забезпечення фактичного виконання прийнятого судового рішення. Виокремлено та проаналізовано види правозастосовчих актів механізму судового контролю за формою, змістом, напрямком і характеру впливу, формою судового контролю та інстанційною юрисдикцією судів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Наливайко Л.Р. Правозастосовна діяльність органів судової влади: теорія, методологія, практика: *монографія*. Дніпро: Хай-Тек Пресс, 2023. 180 с.
2. Ладиченко В.В., Потьомкін С.О. Поняття і суть судового контролю за виконанням судових рішень. *Часопис Київського університету права*, (3), 2023. С. 190–198.
3. Шаповалова І.С. Застосування практики Європейського суду з прав людини слідчим суддею місцевого загального суду під час здійснення судового контролю: *монографія*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 274 с.
4. Нестор Н.В. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні: дисертація... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Н.В. Нестор; Відкритий міжн. ун-т розвитку людини «Україна», СумДУ; наук. консультант О.М. Музичук. Суми, 2019. 539 с.
5. Верховний Суд забезпечив виконання судового рішення в пенсійній справі за допомогою судового контролю. *Судово-юридична газета*. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/313265-verkhovnyy-sud-obespechil-ispolnenie-sudebnogo-resheniya-po-pensionnomu-delu-s-pomoschyu-sudebnogo-kontrolya#google_vignette (дата звернення: 11.05.2025).

6. Конституція України : від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 11.05.2025).
7. Тарахонич Т.І. Механізм правового регулювання: теоретико-правові аспекти. *Правова держава*. Вип. 13. К.: Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2002. С. 105-106.
8. Осадчий В.І. Механізм правового регулювання. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2.). С. 336–340.
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: *підручник*. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. С. 414.
10. Перепелюк А. Природа правозастосування як елемента правової системи. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2011. № 53. С. 61.
11. Гусаров С.М. Правозастосування в Україні: *монографія*. Харків: Золота миля, 2015. С. 416.
12. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. С. 416.
13. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс від 06.07.2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 11.05.2025).
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень: Закон України № 4094-IX від 21.11.2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4094-20#n233> (дата звернення: 13.05.2025).
15. Ухвала Одеського окружного адміністративного суду від 30.10.2024 року у справі № 420/4526/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122711228> (дата звернення: 13.05.2025).
16. Ухвала Харківського окружного адміністративного суду від 01.04.2024 року у справі № 520/16054/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126303840> (дата звернення: 13.05.2025).
17. Ухвала Харківського окружного адміністративного суду від 27.05.2025 року у справі № 520/18673/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127662942> (дата звернення: 13.05.2025).
18. Ухвала Хмельницького окружного адміністративного суду від 05.05.2025 року у справі № 560/15411/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127092677> (дата звернення: 13.05.2025).
19. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 13.05.2025).
20. Пархоменко Н.М. Єдність судової практики як складова правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2020/3. С. 26–30.
21. Постанова Верховного Суду від 12.05.2020 року у справі № 815/2252/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89191082> (дата звернення: 14.05.2025).
22. Постанова Верховного Суду від 16.12.2021 року у справі № 170/167/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101990191> (дата звернення: 14.05.2025).
23. Постанова Верховного Суду від 31.02.2022 року у справі № 400/822/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103035098> (дата звернення: 14.05.2025).
24. Постанова Верховного Суду від 23.04.2020 року у справі № 560/523/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88886054> (дата звернення: 14.05.2025).
25. Постанова Верховного Суду від 01.02.2022 року у справі № 420/177/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103035792> (дата звернення: 14.05.2025).
26. Постанова Верховного Суду від 18.05.2022 року у справа № 140/279/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104361338> (дата звернення: 14.05.2025).
27. Постанова Верховного Суду від 04.03.2020 року у справі № 539/3406/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88027752> (дата звернення: 14.05.2025).
28. Ухвала Верховного Суду від 07.05.2024 року у справі № 160/5259/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118905192> (дата звернення: 14.05.2025).
29. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 07.07.2021 року у справі № 9901/226/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98483128> (дата звернення: 14.05.2025).
30. Рішення Європейського суду з прав людини від 19.03.1997 року у справі «Горнсбі проти Греції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079#Text (дата звернення: 14.05.2025).

31. Рішення Європейського суду з прав людини від 20.07.2004 року у справі «Шмалько проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_226#Text (дата звернення: 14.05.2025).
32. Рішення Європейського суду з прав людини від 07.07.1989 року у справі «Сорінг проти Об'єднаного Королівства». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO2491> (дата звернення: 14.05.2025).
33. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.05.2011 року у справі «Ліписівська проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_648#Text (дата звернення: 14.05.2025).
34. Рішення Конституційного Суду України від 30 червня 2009 року № 16-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-09#Text> (дата звернення: 14.05.2025).
35. Рішення Конституційного Суду України від 01.03.2023 року 2-р(II)/2023 у справі № 3-27/2022(54/22). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-23#Text> (дата звернення: 14.05.2025).